

АПОШНІЯ ЛЮДЗІ

Запіскі брыгадзіра

Добра жывецца Архіп.

Скажыце, на ласку, хто і калі чуў, каб каржасты старына Архіп скардзіўся, выказваў нязгоду сваю з жыццём-быццём сучасся? За Савецкую ўладу гарой стаіць. Ён актывіст. Апіводнага сходу не прапусціць, заўсёды выступае і так удумліва, так горача. Архіп часамі любіць нават пасарамаціць суседзяў-аднасяльчан за неразуменне ўсіх выгод, што дае савецкая ўлада сялянству.

— Ого, Архіп — у прыклад іншым гаварыў сам Кузьма Іванавіч Бараноўскі — старшыня сельсавету.

— Двух сыноў выгадаваў, як дубы хлопцы, змагары яны за новую вёску, за росквіт... Адзін — кандыдат КПб/Б, другі — камсамалец. Абодвы яны перадавікі-калгаснікі.

— Праўда, калгас невялікі і праца, як след не наладжана, але ж рэта нашы цяжасці і мы іх наступова перамагаем, — спакойна і упэўнена аналізаваў Кузьма Іванавіч.

— Не адразу і Масіва будавалася, — глядзячы нябрытую дарогу, дадаў Архіп.

Сам Архіп не ў калгасе.

— Дзе ж вы бачылі, корч я стары, порах ужо сыплецца. Сыны ніхай калгас падймаюць, а я паціхеньку; у дружбе, век свой дажыву і дружба была.

Сын яго Хведзька, каторы камсамалец — дзелаводам у калгасе ўладзіўся, а Ігнат — старэйшы сын — каторы кандыдат парцейны член сельсавету, гаспадаркай калгаснай загадвае.

— Харошая савецкая ўлада! — Насенне ў пазыку дала,^а што да нашых калгаснікаў, дык усе яны людзі сумленныя, свядомасць

сваю ў рабоце падымаюць, а працуюць жа як для сябе і ўсе ўдарнікі: сям"я арцельная, -- не раз гаварыў Архіп.

-- У сяброўстве будзеш жыць -- будзеш есці, будзеш піць...

Няўжо Кузьма Іванавіч, сам старшыня, не можа заехаць да сябра свайго Ігната -- члена сельсавета -- пасядзець, параіцца?

Няўжо Кузьма Іванавіч не можа ў сябра свайго Ігната ўвечары чарку выпіць?

Няўжо Кузьма Іванавіч не любіць песню заспяваць, гукі гітары звонкай паслухаць?

Ці ж ён не жывы чалавек?

Няўжо Кузьма Іванавіч не можа сватацца да сястры Ігнатавай, калі яе, прыгожую, упадабаў?

Ці ж гэта забараняе партыя?

-- Мар"я Архіпаўна, хоць чарачку за сяброўства нашае.

-- Будзьце здаровы!

-- Дай божа і заўтра тожа!..

Архіп задаволены вышаў на двор. Туман густы-густы поўз з балотнай нізіны.

-- Эт, і зіма сёлета -- не зіма, а мокры вырадак, -- гаварыў Архіп і думкі-летуценні пльвуць-сцелюцца: пойдзе снег, пакрые ён зямельку родную, у санках, на рысаку пад бубнаў звон, пад"едзе Кузьма Іванавіч, зойдзе ў хату прыбраную, ветла паклоніцца, возьме за руку дачку Архіпаву -- Маньку і паедзе ў Магілёў запісвацца... Снег, завіруха трэ-эба!..

Добра жывецца Архіпу.

Галасаванне хлебам

Мінуў час выказаць сваю адданасць савецкай уладзе прамі, няхай запальна-гарачымі, зазыўнымі і нават шчырымі.

Рабочы выказвае сваю адданасць савецкай уладзе перавыкананнем прамфінплана.

Калгаснік, селянін-бядняк галасуе за савецкую ўладу хлебам, ільном, бульбаю.

Барацьба за тэмпы, за прамфінплан, барацьба за хлеб, за ільнавалакно -- класавая барацьба.

Сельсавет, дзе Кузьма Іванавіч Бараноўскі старшынёй, правальвае план заготовак. Блізка ўжо новы год, а зруху ні кроплі ніякага.

Хто ж правальвае загатоўкі, дзе гэты злачынца, пакажыце яго хціўны твар? Што робіць старшыня Кузьма Іванавіч, дзе ж актывісты Ігнаты і Хведзькі? Чаму не дапамагае справе стары Архіп, перадавік вясковы?

-- Няма хлеба, быў бы, дык здалі б яго дзяржаве, -- у адзін голас трубіць сельсавет.

Прыехала ў дапамогу рабочая брыгада.

Першае пытанне:

-- Дайце спіс кулакоў і цвёрдазаданнікаў, што не выканалі заготовак.

Кузьма Іванавіч заварушыўся, пачаў капацца ў папках папер, хвалюецца. А галаву свідруюць думкі: -- "дзе ж гэта кулакоў знайсці?"

-- Чыталі дырэктывы партыі і ўрада?

Прывезлі пачку апошніх газет. Разаслалі па заселеных пунктах.

Лістаносец ідзе ў вёску Архіпа. Не ідзе, а бяжыць, не бяжыць, а на крыллях мар'юнацкіх -- ляціць, спяшаецца, Як жа. Там убачыць ён Маньку, сваю Мар'ю Архіпаўну. Думкі -- звадыяшкі не далі яму і азірнуцца, як ужо вёска перад ім сцалецца. Раздаў лістоўкі. Ідзе, бяжыць да Мар'і Архіпаўны, прывітацца з ёю, маладухай ласкавай.

У двары Архіп капае калодзеж.

"Стары, а рыдлёўкай арудзе", -- падумаў лістаносец.

-- Добрага дня, калодзеш капаеш?

-- Аўжо ж у гаспадарцы сам ведаеш, -- і не дапускае Архіп лістаносца да калодзежа, загаварвае яго, ідзе з ім кірункам да вуліцы.

-- А дзе ж Маня?

-- Ведаеш, слухай, трэба сказаць, Манька ўжо, як яго Кузьма Іванавічу...

Лістаносец змяніўся ў твары. Ён хоча зайсці ў двор, у хату, убачыць Маньку, пагаварыць з ёю, але Архіп сваёю гутаркай затрымоўвае:

-- Што, пра хлеб гамонка? Загатоўкі збіраюць?

-- Але, сельсавет адстае, бригада ў падмогу прыехала. Штрафы будуць, -- хто здаваць не хоча, а злосны хто -- дык суды.

-- Правільна, так яно і трэба, -- па звычцы чухаючы бараду, працадзіў Архіп.

-- А ты, Архіп, усё здаў?

-- Дый дзе ж яго ўзяць? Сам знаеш, было туга з-пад плуга. Ну, дык бяжы, завіхайся.

Лістаносец моўчкі пашоў. Кроў зайграда ў яго гнеўна і бурна.

-- Манька, сцэрва, а гаварыла...

Вечарэла. Лістаносец не змог супакоіцца, хацелася пабачыць Маньку, пагаварыць з ёю, глянуць на яе.

-- Мая доля, што вецер у полі, спрабуў, злаві яе... Эх!

У сельсавеце сёння асабліва шумна. Засядае партыйная ячэйка. Ігнат -- член сельсавета -- што загадвае гаспадаркай

калгаса "Перамога", не здае насенпазыку дзяржаве: — няма і няма. Глядзіць на яго, як праз туман, старшыня калгаса і поўнай пецярнёй чухае запыленую кастрыцай патыліцу.

— Як няма? Пазычылі, дык і аддаць трэба. Ёсць хлеб, дзе ж дзеўся, што да гавэнда — пачуўся голас калгаснага конюха. Ігнат упіраецца: — няма і няма.

— А бацька твой Архіп ні-функіка не аддаў, — хэўра ў іх, таварыш брыгадзір.

Хведзька, брат Ігната, дзелавод калгасны, маўчыць, утаропіўся ў брата і вокам не міргне. Доўга засядалі, абмяркоўвалі становішча, спрачаліся. Ігнат упіраўся, Хведзька маўчаў.

За злоснае невыкананне дырэктыву партыі Ігната выключылі з партыі. Загаварыў быў і Хведзька, але тады, як выключылі і яго з камсамола.

Сабраўся сход. Кароткі, але бурны. Мабілізавалі сябе на фронт загатовак.

— Заўтра, хлопцы, на кулака, цвёрдазаданніка цісні, націскай. Мы абавязаны даць 100 працэнтаў задання!

Разыходзяцца па вёсках. А ноч насоўвалася туманная, чорная і густая, як смала.

Не можа супакоіцца лістаносец. Праз акно відаць агеньчык у хаце Архіпа. Лістаносец паціху праз гарод прабіваецца ў двор, каб пазваць Маньку, пагаварыць з ёю; накапілася ў сэрцы крыўды багата... Ідзе, прыслухоўваецца, чуе — шурхат; перад ім снуюцца цені. Каля калодзежу. Прыслухаўся. Голас Архіпа, сіпаты голас, яго:

— Чортавай матары, хай шукаюць не знойдуць! — і яшчэ чуў лістаносец шмат, але ў галаве яго замуцілася:

— Няўжо і ён, Архіп, хто ж мог падумаць?..

Ледзь пачынала світаць. Архіп запрог каня, паклаў на воз мех збожжа і павольна едзе здаваць.

— Гэй, суседзі, хлеб здаваць трэба. Чым хата багатая, тым і рада. Што ёсць, тое і здавайце, — заклікаў ён сялян, — трэба ж рабочых карміць, армію Чырвоную.

Архіп павёз чвэртку задання. Здавалі збожжа беднякі, звозілі калгасы насенпазыку. А сельсавет адставаў. Тэрмін выканання загацовак канчаўся.

Чорны сельсавет

Калючым ветрам прабегла вестка па всках, што сельсавет занесен на чорную дошку за ганебнае адставанне па загацоўках.

Архіп, стоячы ў коле сялян-здатчыкаў, гаварыў з абурэннем:

— Эх, людзі, людзі, і чаго цягнуць? Трэба ж даць хлеба і бульбачкі трэба! Несвядомасць яшчэ мужыцкая, — і доўга вёў гутарку Архіп і лаяў сялян-здатчыкаў за іх цемнату, за неразуменне важнасці загацовак, і пра фабрыкі новыя, што будуецца, расказваў, — як раптам падбег хлопчык і што нажом па сэрцы:

— Архіп, а твой Ігнат арыштаваны, хоць і парцейны, хоць і сам з рэвальверам...

Калгасны конюх расказаў брыгадзірам у сельсавеце, што Ігнат у калгасным садзе ў вуллі нанасыпаў збожжа, гэта значыць, схаваў. Думаў, мабыць, "хто ж падыйдзе да вуллі — пчол пабаіцца".

Хлеб забралі, Ігната таксама. Ён адмаўляўся, крычаў: — "не хаваў, не ведаю нічога".

— А чый хлеб?

Бездапаможна паціскаў плячыма.

"Абязлічанае" збожжа адправілі на склад.

Архіп спяшаецца ў сельсавет, да Кузьмы Іванавіча — распы-

таць, што такое здарылася, што такое вышла.

Лістаносец усхваляваны.

— Я, таварыш брыгадзір, ілгаць не буду. Я век беззямельным быў. Савецкая ўлада мяне на ногі паставіла, чалавекам зрабіла, — стукаючы ў грудзі, дрыжачым голасам, нервуючыся, гаварыў лістаносец.

Увайшоў Архіп.

— Вось і ён, няхай сам прызнаецца. Гуда двудушная, — крыкнуў узрадаваўшыся лістаносец. Узняўся гоман, крык, спрэчкі — адзін і другі клянучца, аднак: селі на Архіпавага каня — лістаносец, Кузьма Іванавіч, міліцыянер, сам Архіп, спачатку моўчкі, а потым заўзята распрачаўшыся, даехалі да Архіпавай хаты.

Манька ўгледзела народ, усцешылася: любіць кампанію, весела тады на сэрцы. Але, разабраўшыся, адразу страсанулася, па жылах вецер холадам прабег, пахмурнела, завярнула ў хату.

Падыйшлі да калодзежа.

— Як бачыце — яма звычайная выкапана, а пакуль той калодзеж будзе, колькі працы яшчэ спатрэбіцца!.. Што за гвалт падняў гэты лістаносец, — расчырванеўшыся, крыкнуў Архіп.

— Мы яго асудзім і вышлем за правакацыю, — катэгарычна заявіў старшыня сельсавета Кузьма Іванавіч.

Лістаносец скокнуў у яму, узяў рыдлёўку, пачаў капаць. Зямля мяккая. Яшчэ глыбей і рыдлёўка стукнулася ў дошку — стоп! У Архіпа рукі апусціліся. Міліцыянер скокнуў у яму на падмогу лістаносцу. Кузьма Іванавіч напаў на Архіпа:

— Чорт ведае, што ў вас робіцца, лепшыя людзі, а так паводзіце. Буду прасіць вызваліць мяне ад працы. Не хачу! — казой скачучы па двары, абураўся Кузьма Іванавіч.

— Не прасі, самі цябе вызваляць, — усміхнуўся міліцыянер.

Паднялі дошкі, а там саломай накрыты густы пласт салёнага сала.

— Мар"я Архіпаўна, раскладвай агонь, яешню будзем есці, — весела крыкнуў лістаносец.

Выбралі сала, а там зноў салома. Паднялі сноп — хлеб. Таварышы, хлеб!

— Каб вам комам у горле ён стаў, — бурчом ляўся Архіп, ідучы з павісшай галавой за возам хлеба ў сельсавет.

А выў нясцішна вецер, гнуў долу абмёрзлыя галіны бярозавых прысад.

Працэнт здачы збожжа павялічваецца. Прыязджае сесія суда. Бязлітасны будзе суд. Суровы. Асудзіць ён усіх: старшыню сельсавета, Ігната, Хведзьку, Архіпа. Рукой пралетарскага суда будуць зняты маскі. Мы ўбачым сапраўдны твар зацятага ворага.

Першая раніца, як падмарозіла, як сняжок пайшоў, Бадзёры настрой, сонечны. Дзеці коўзаюцца на санках. Вецер сціх.

Няма больш у сельсавеце двара Архіпа. Канфіскавалі ўсю маёмасць.

Засталася яшчэ дачка Мар"я, дый тая ўжо на станцыі — чакае цягніка, каб паехаць далёка-далёка, следам за бацькам — дні свае каратаць. А дзе Хведзька? Дзе яны, гэтыя людзі, спадчына былога пануючага класа, апошнія людзі з лагера нашых класавых ворагаў?

Не здарма ж успуджана, як ад стрэлу, вараннё над садам лятае. Манька не сумняваецца: Ігната ўжо няма.

Мы ў гэтым упэўнены.

У расцвітаючай нашай краіне ідзе класавая барацьба — непрымірымая, безлітасная, суровая. У гэтай барацьбе родзяцца новыя людзі, бальшавікі — творцы сацыялістычнага жыцця і адкі-

даюцца /прэч з дарогі!/ апошнія людзі -- чужаеды, зладзеі,
падкулачнікі.

Рабочая брыгада прывезла ў Магілёў партыйны білет Кузьмы
Іванавіча, кандыдацкую картку Ігната, камсамольскі білет Хведзь-
кі і рапарт аб завяршэнні збожжазагатоўак у сельсавеце.

Магілёў.

Снежань, 1932 г.